

Kaupunginmuseon Lupapiste-lausunto koskien Postitalon poikkeamispäätöshakemusta

Postitalo kuuluu Helsingin keskeisten varhaismodernien rakennusten joukkoon, ja sillä on korkea rakennus- ja kulttuurihistoriallinen arvo. Postitalon arkkitehtuurikilpailu järjestettiin vuonna 1934, ja hanketta ryhtyivät suunnittelemaan nuoret arkkitehdit Jorma Järvi ja Erik Lindroos. Rakennustoimikunta asetti edellisten lisäksi kokeneen arkkitehti Kaarlo Borgin suunnitteluryhmän jäseneksi. Postitalo valmistui vuonna 1938.

Kohde on varustettu asemakaavassa v. 1998 korkealla suojelumerkinnällä sr-1: Rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus, jota ei saa purkaa, eikä siinä saa suorittaa sellaisia korjaus-, muutos- ja lisärakentamistöitä, jotka tarvelevät julkisivujen, vesikaton tai sisätilojen rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa tai tyyliä. Kohteesta on tehty laadukas kattava rakennushistoriaselvitys (Livady Oy, 2017), jota on täydennetty ikkunoihin kohdistetulla erityistarkastelulla (Katsaus ikkunoiden rakennushistoriaan, Livady Oy, 2017). Postitalon kunnostussuunnitelmista on tehty ulkopuolinen asiantuntija-arvio, arkkitehti Tapani Mustonen 22.8.2023. Kohteen säilyttämishallintasuunnitelma SHS on valmistumassa, arkkitehti Jyrki Iso-Aho.

Postitalon julkisivurakenne on sekarakenne (betonipilarit ja kahden kiven massiivitiilimuuraus), joka on päällystetty tiilirunkoon laastiliimauksin ja kiinnikkein kytketyillä klinkkereillä. Klinkkerien elävänkeltainen väritys ja aaltomainen pintareliefi heijastivat postilaitoksen historiallista ilmettä ja yrityskuvaa. Klinkkerit valmistettiin Arabian tehtailla. Ulkoseinärakenteen ongelmat havaittiin jo pian valmistumisen jälkeen 1950-luvulla, jolloin klinkkerimateriaalia on ensimmäisen kerran kunnostettu ja vaihdettu. Julkisivun osia on korjattu myös levyrakentein 1980-luvulla Rati- ja Stonel-levyin. Julkisivurakenteen ongelmat ovat pysyneet ja vauriot laajentuneet viimeisen seurantajakson aikana, osin myös käynnissä olevan ilmastomuutoksen kiihdyttämänä. Syitä julkisivurakenteen kosteusvaurioitumiseen ulkoisten olosuhteiden lisäksi ovat mm. rakenteen liikuntasaumojen puuttuminen, joka on aiheuttanut klinkkeripintojen hallitsematonta säröilyä ja halkeilua, sekä paksun klinkkerilaatan tiivis kiinnitys ilman tuuletusrakoa, joka on saanut aikaan kosteuden kapilaarisen tiivistymisen ulkopinnan sisäpuolelle. Klinkkereitä on jäätymissyklin seurauksena lopulta irronnut ja tiilimuuria vaurioitunut. Kosteus on myös vaikuttanut ilman välikarmia rakennettuihin ja kivismyygein varustettuihin ikkunarakenteisiin heikentävästi.

Tehtyihin seurantatutkimuksiin ja ulkopuoliseen asiantuntijalausuntoon nojaten kaupunginmuseo yhtyy arvioon siitä, että julkisivujen kunnostus edellyttää julkisivurakenteen kokonaisvaltaista muutosta. Tämä muutos on eri vaihtoehtoja vertaillen soveltuvinta tehdä alkuperäistä julkisivupintaa tarkkaan imitoivalla uudella tuulettamalla levyrakenteella. Ratkaisussa puretaan rakennuksen säilynyt alkuperäinen julkisivuklinkkeripinta, joka on keskeinen ominaispiirre kohdetta ja sen suojeluarvoja. Esitetty ratkaisu on kaupunginmuseon arvion mukaan kohteen suojelumääräyksen sr-1 vastainen, mutta edellytys kuitenkin rakennuksen käytettävyyden ja toiminnallisuuden näkökulmasta. Ratkaisu edellyttää poikkeamista rakennussuojelusta.

Julkisivurakenteen muutos tulee tehdä huolellisesti suunnitellen ja toteuttaen, alkuperäisen limityksen ja julkisivuaseman mukaisesti. Kohteesta tulee valikoida mahdollisimman suuri alue säilytettävää julkisivurakennetta, kohdasta jossa se voidaan tehdä rakennusfysikaalisesti kestävällä tavalla. Purku tulee dokumentoida, ja purun yhteydessä tulee tallettaa malleja alkuperäisestä klinkkerirakenteesta ja eri klinkkerityypeistä. Uusi levyjulkisivu tulee suunnitella ja mitoittaa tarkkaan nykyisen julkisivupinnan mallin mukaan. Ikkunoiden ulkopuolisten smyygirakenteiden, erityisesti graniittisten kivilevyjen säilyttäminen muutoksessa on tavoitteellista.

Postitalon tammiset ja tammiverhoillut ikkunarakenteet ovat vaurioituneet julkisivun kostumisen myötä. Smyygirakenteet ohjaavat kosteutta ikkunoihin, joka siirtyy rakenteeseen tiivistetyistäkin saumoista. Ikkunoiden alkuperäinen suunnittelu on tehty poikkeuksellisella huolella; ikkunoiden puitarakenteet ovat elegantin niukkailmeisiä. Suunnittelussa ei kuitenkaan ole huomioitu rakenteen välttämättömiä välyksiä,

jolloin puurakenne on eläessään kokenut muodonmuutoksia ja tiiveys on kärsinyt. Ikkunarakenteiden heloitus on suunniteltu yksilöllisesti, ja ikkunarakenteiden toimintamallit ovat ainutlaatuisia. Niukat heloituksen mekanismit ovat kuitenkin paikoin antaneet periksi. Ikkunoita on rikkoutunut ja niitä on myös pudonnut. Ikkunoiden tiivistysmateriaali on hyöteissuoja-aineella kyllästettyä alkuperäistä lampaanvilla, joka sisältää riskejä.

Kaupunginmuseon arvion mukaan ikkunarakenteet ovat olennainen osa rakennuksen arkkitehtuurin ominaispiirteitä, kuten mm. hallinto-oikeus on päätöksessään v. 2019 vahvistanut. Ikkunarakenteiden korjaaminen ja uusiminen tulee tehdä yhdessä julkisivun kunnostuksen ja muutoksen kanssa. Tarvittaessa ikkunat voidaan uusida rakennussuojelun periaatteiden mukaisesti alkuperäisrakenteita muistuttavin tammipuisin ja -listoitetuin rakentein ja kirkkain lasipinnoin. Alkuperäiset ikkunat ovat ainutlaatuinen esimerkki funktionalistisen arkkitehtuurin yksityiskohdista ja suunnittelusta, jolloin ikkunarakenteiden kunnostus ja säilyttäminen paikalla onkin tavoitteellista suojeltavien erityisen arvokkaiden ja arvokkaiden sisätilojen yhteydessä. Näiden tilojen lisäksi muita Postitalossa käytettyjä ikkunatyyppeille on hyvä säilyttää siihen mahdollisissa rakennusosissa. Purettavia ikkunoita on inventoinnin mukaan noin 1200 kappaletta, mikä on poikkeuksellisen suuri määrä. Purettavat ikkunat eivät ole jätemateriaalia, vaan niiden kierrätys ja uudelleenkäyttö tulee kaupunginmuseon mukaan suunnitella kunnianhimoisella tavalla.

Postitalo on rakennusaikansa kansallinen merkkirakennus. Kohteen rakenteet ovat palvelleet tyydyttävästi pitkään, mutta vaurioitumisen kiihtyminen edellyttää tällä hetkellä perusteellisia toimenpiteitä rakennuksen tulevaisuuden varmistamiseksi. Kaupunginmuseo puoltaa esitettyä hakemusta, tässä lausunnossa kirjatun huomioon. Kaupunginmuseo on osallistunut kohteen tutkimusten seurantaan, seuraa jatkosuunnittelua, ja osallistuu jatkossa mallikatselmuksiin ja muutoksen dokumentoinnin ohjelmointiin.

Mikko Lindqvist, Helsingin kaupunginmuseo